

սին պիտի ծանուցանէ. ան ալ հասարակաց կրթութեան ատենին պիտի խրկէ: Լսեանք տեղեկագիրը մը գրելով Սեփարքոսին պիտի խրկէ, որ հրամանագիրը տայ եւ իր հաւանութեամբ հաստատէ: Ըսանք ասոր, մէկը չպիտի կրնայ գիրք մը տպել:

ՅՕԴ. 3

Որ եւ իցէ գիրք մը կամ տետրակ մը վերջիչեալ տպարաններուն մէջ տրպմէն առաջ, անոնց մէկ օրինակը նախ հասարակաց կրթութեան ատենին պիտի խրկուի, ի. Պօլոյ մէջ ուղղակի, դաւառներուն մէջ կուսակալին ձեռք: Հասարակաց կրթութեան ատենը մանրամասն քննութեամբ պիտի ստուգէ, որ սյն գրուածը ոչ կայսերական տէրութեան եւ ոչ օտար տէրութեանց շահուցը կը դպչի, եւ ոչ ալ հասարակութեան փնասակար է: Ըյս քննութենէն ետեւ տեղեկագիր մը պիտի գրէ նոյն գրութեան որպիսութեան վրայ եւ Սեփարքոսին պիտի խրկէ, որ իր հաւանութեամբը զայն վաւերացնելէն ետեւ տպագրիչին պիտի խրկէ հրամանագրով մը որ տպէ: Ըսանք այս հրամանին, ամենեւին գրուած մը չպիտի կրնայ տպուի:

ՅՕԴ. 4

Օտար տէրութեանց հպատակները գիրք տպելու համար տպարան բանալու զաւթ ատենին, արտաքին գործոց պաշտօնէին խնդիր պիտի ընեն, որ անոնց հրամանագիր մը տայ: Ըսանք ասոր, տէրութեան հակառակող պիտի ծանցըվին:

ՅՕԴ. 5

Օտար տէրութեանց հպատակները որ արգէն տպարան ունին, գիրք մը կամ տետրակ մը հրատարակելու զաւթ ատենին, արտաքին գործոց պաշտօնէին խնդիր պիտի ընեն, որ անոնց հրամանագիր մը տայ: Ըսանք ասոր, տէրութեան հակառակող պիտի ծանցըվին:

ՅՕԴ. 6

Օտար տէրութեանց հպատակները չեն կրնար լրագիր տպել առանց հրամանատարական արտաքին գործոց պաշտօնէին: Ինչ որ առանց այս հրամանատարական իրենց լրագրատունը պիտի գոցվի:

ՅՕԴ. 7

Տէրութեան որ եւէ մէկ կողմը տրպագրիչ մը եթէ համարձակի այնպիսի գիրքեր կամ տետրակներ տպելու որոնց նիւթը թէ քաղաքական եւ թէ բարոյական նկատմամբ վտանգաւոր ըլլայ, տպած գիրքերը տեսչութեան ձեռք պիտի բռնուի ու արգիւյն:

ՅՕԴ. 8

Ըյս հեղինակները որ իրենց գրառական աշխատութեանցը համար կայսերական կառավարութենէն վարձատրութիւն ստացած են, եւ իրենց գործերն արգէն տպած են, մինչեւ իմա՜հ նոյն գրուածներուն կատարեալ եւ միայնակ տէրը պիտի ըլլան: Բնաւ մէկ տպարան մը իրաւունք չպիտի ունենայ այն գրուածները նորէն տպելու՝ առանց հեղինակին հաճութեան:

ՅՕԴ. 9

Թէ ի. Պօլոյ եւ թէ գաւառներուն մէջ այս կանոնադրութեան հակառակ վարուողներուն ամենուն ալ գործարանը պիտի գոցվի, եւ իրենք ալ՝ իրենց յանցաւորութեան աստիճանին համեմատ եւ տէրութեան օրէնքներուն համաձայն պիտի պատժուին:

ՅՕԴ. 10

Ըյս կանոնադրութեան հրատարակ

վելէն մինչեւ վեց ամիս, արգէն գտնուած ամեն տպագրիչները՝ մէկ մէկ հրամանագիր պիտի ստանան իրենց արհեստագործածելու համար: Ըսանք ասոր, վեց ամիսը լմնալէն ետեւ, յիշեալ տպագրիչները թէ որ հրամանագիր ուղեն՝ չպիտի ընդունվին:

Պայսերական բարեխնամ կառավարութիւնը այսօրեա խիստ կարեւոր անօրէնութիւն մը ըրաւ, որ մեծ հետեւանքներ պիտի ունենայ կայսերական տէրութեան յառաջադիմութեանը մասին:

Օտար ազգերէ Տաճկաստան գաղթականութիւնները գալու եւ հոս կալուածի տէր ըլլալու խնդիրը (Քանգլիմաթի ժողովին մէջ քննուելով, պէտք եղած կանոնները շինվելէ ետեւ) ի. Պօլոյ պաշտօնէից ժողովին ալ հաւանութիւն ըստացաւ եւ օգոստոսի առ խնդրակալին հրովարտակալը հաստատուեցաւ:

Ըհաւասիրկ այս նշանաւոր տնօրէնութեան պայմաններուն թարգմանութիւնը:

ՅՕԴ. 11

Տէրութեան երկիրները բնակելու եկող գաղթականները նախ երգում պիտի ընեն հաւատարմ կենցաղ մը, ինչպէս ինքնակալին, եւ առանց պայմանի տէրութեան հպատակութիւնը յանձն առնելու:

ՅՕԴ. 12

Ըյս կերպով պիտի հնազանդին տէրութեան այժմեան եւ ապագայ օրինացը:

ՅՕԴ. 13

Տէրութեան միւս հպատակներուն պէս՝ գաղթականներն ալ ազատ պիտի ըլլան իրենց գաւառները կրօնքը առանց ամենեւին արգելի պաշտելու, եւ տէրութեան ուրիշ կարգի հպատակներուն ունեցած մի եւ նոյն կրօնական արածութիւնները անխտիր պիտի վայելեն: Թէ որ իրենց բնակութեանը համար որոշված տեղերը իրենց գաւառներէն յանդիման լրագրատուն մասնաւոր գտնուվին, իրենց կրօնական պարտաւորութիւնները հոն պիտի կատարեն. բայց թէ որ նոր գեղեր պիտի կազմեն, իրենց պէտք եղած մասունքները շինելու հրաման պիտի խնդրեն ու ստանան կայսերական կառավարութենէն:

ՅՕԴ. 14

Իրենց բնակութեանը յարմար գտնուելը ըստ կառավարութեան սեփական եղած պարագայ երկիրներուն ամենէն բարձր առողջարարները պիտի ընտրուին. եւ ամեն կուն կարողութեանը համեմատ պէտք եղած երկրին մասը պիտի որոշվի ու շնորհվի երկրագործութիւն եւ ուրիշ որ եւ է արհեստ մը բանելու համար:

ՅՕԴ. 15

Կառավարութեան սեփական եղած պարագայ երկիրներուն մէջ հաստատուելը գաղթականները նոյն երկիրները իրենց ձրի շնորհվելէն զատ՝ ամեն կերպ երկրային ու անձնական տուրքերէ ազատ պիտի ըլլան վեց տարի՝ թէ որ Բուսիլի մէջ են, եւ ասաներէն տարի թէ որ Լաիոյ մէջ բնակին:

ՅՕԴ. 16

Նմանապէս գաղթականները ազատ պիտի ըլլան զենուորութենէն կամ զինուորական տուրքէ, Բուսիլի բնակողները վեց տարի, եւ Լաիա բնակողները տասներեւ տարի:

ՅՕԴ. 17

Ըյս ազատութեան ժամանակը լրանալուն, գաղթականները տէրութեան միւս ամեն հպատակներուն պէս տուրք պիտի վճարեն:

ՅՕԴ. 18

Գաղթականները զոնէ մինչեւ քսան տարի կարող չպիտի ըլլան կայսերական կառավարութեան իրենց ձրի շնորհվելը երկիրները վաճառելու:

ՅՕԴ. 19

Ընտրեալ որ այս պայմանաւոր լրանալէն առաջ ուղեն երկիրը թողուլ եւ տէրութեան հրպատակութենէն ելլել, երկիրները կառավարութեան ետ պիտի տան: Եւ այնպէս պարտաւոր պիտի ըլլան առանց փոխարինի տէրութեան թողելու այն ամեն շինութիւնները որ բրած ըլլան յիշեալ երկիրներուն վրայ որոնք չեն կրնար այնուհետեւ իրենց ստացուածքը սեպվիլ:

ՅՕԴ. 10

Գաղթականները իրենց բնակած Գաղաւթին կամ Սանճախին կառավարութիւնը պիտի ծանցան, եւ անկէ պիտի կառավարվին ու պաշտպանվին տէրութեան ուրիշ հպատակներուն պէս:

ՅՕԴ. 11

Թէ որ իրենց ապահովութեան կամ ազատութեան պայմանաւոր լրանալէն առաջ գաղթականները պարտաւորին տեղերին փոխելու եւ տէրութեան մէկ ուրիշ կողմը բնակելու, թողուցութիւն պիտի ըլլայ իրենց. բայց իրենց ապահովութեան պայմանաւոր միշտ առջեւ երկիր իրենց շնորհված ժամանակէն պիտի սկսի:

ՅՕԴ. 12

Գաղթականները իրենց առջեւ հայրենեացը մէջ եղեւնագործ եւ կասկածելի անձինք չպիտի ըլլան, այլ պարկեշտ երկրագործներ ու արհեստաւորներ պիտի ըլլան. եւ կայսերական կառավարութիւնը իրեն իրաւունք կը պահէ տէրութեան երկրէն վաճառելու այնպիսիները՝ որ ետքը եղեւնագործութիւն ընեն կամ գէշ վարք ունենան:

ՅՕԴ. 13

Ըստ որովհետեւ Տաճկաստան բնակելու եւ կող ամեն մէկ բնտանիքներուն իրենց կարողութեանը տանելուն չափ երկիր պիտի շնորհվի, յիշեալ բնտանիքները Տաճկաստան գալէն առաջ իրենց անունը, որպիսութիւնը, միջոցները, արհեստը եւ ունեցած գրամաղութներուն գումարը մանրամասնաբար գրել տալով՝ հոն գտնուված Օսմանեան դեսպանատան կամ հիւպատոսարանին ձեռք Պայսերական կառավարութեան պիտի խրկեն. եւ որովհետեւ որ ամեն մէկ բնտանիքը գտնէ յիսուն Մէճիտիկ ոսկիի հաւասար գալիքը գրամաղութի մը պէտք է ունենայ:

ՅՕԴ. 14

Թէ իրենց երկրէն ծախքը Լըսա եւ թէ Տաճկաստան հասած ժամանակին, օտար տէրութեանց երկիրները գտնուող Պայսերական հիւպատոսները եւ տէրութեան ներքին իշխանութիւնները ամեն պէտք եղած դիւրութիւնները պիտի շնորհեն այս գաղթականներուն ընչոյն եւ կարասեաց փոխարկութեանը համար: Իրենց անցագրիները ձրի պիտի տրվին Օսմանեան ամեն հիւպատոսներուն կողմէն: Սակայն թմանդիմաթի ժողովը հարկաւոր կը համարի, որ Տաճկաստան գալու ու բնակիլ ուղող բնտանիքներ երեւան երած ատենը, ծախքը ելլելէն գտնէ երկու ամիս առաջ կայսերական կառավարութիւնը իմանալու եւ որպէս զի արգէն եղած որոշմանց համաձայն ժամանակ ունենայ Տէրութեան գաւառներուն մէջ իրենց բնակութեանը յարմար ըլլալը եւ բաժնուրէնք երկիրները նշանակելու, անանկ որ գաղթականները Տաճկաստան հասած ատենին ժամանակ չորացուցանեն ու չորանան: Էտեւաբար, այս որոշման համաձայն հրահանգներ պիտի տրվին օտար երկիրներ գտնուող կայսերական դեսպաններուն ու հիւպատոսներուն: Մուշալի 5 հեռագրի աղբիւր 1273

Ինչպէս ամենուն յայտնի է, վերջին արեւելեան պատերազմին ժամանակը բազմաթիւ լեհացի փախստականներ կայսերական տէրութեան զինուոր գրվելով՝ պատերազմներուն մէջ կամաւորապէս ծառայեցին: Պատերազմը վերջանալէն ետեւ, այս լեհ զօրականներուն մէկ մասը անգործ եւ առանց պաշտօնի մնացին: Ըստ միանգամայն քաջ զինուոր եւ քաջ երկրագործ ըլլալով, բարձրագոյն Ռէշիտ փաշան անոնք ապրեցնելու աղնիւ եւ գովելի խորհրդով հրաման ըրաւ իրենց, որ Թըրք-հալայի գաւառին մէջ իր ունեցած ընդարձակ հողերը երթան բնակին ու միշտ շահեն, խոստանալով՝ որ յատուկ տուներ շինել տայ իրենց համար, պէտք եղած գործերներն ու սկզբնական դրամադրու մը եւ առաջին ութ ամսուան համար ուտելիքին մատակարարէ: Ըստ մէկ զատ, Եւրոյի փետմախոս հարձրութիւնը խոստացաւ իր ծախքով եկեղեցիներ, հիւանդանոց մը եւ աղբիւր մը շինելու եւ քահանայի մը ապրուստը հոգալու: Ըյս ամեն ձեռնադրութիւններուն ու նպատակներուն փոխարէն, գաղթականները իրենց հասցուցած բերքներուն երեք մասին մէկը բարձրագոյն Ռէշիտ փաշային պիտի թողուն, մէկ մասը իրենց պիտի պահ-

հեն եւ մէկ մասն ալ պարտքերուն պիտի տան:

Պայսերական հրամանաւ՝ Օսման փաշան թըրքովայի տեղակալ (գայմազաւ) անուանեցաւ:

ԱԶԳԱՅԻՆ

Հաճութեամբ սրտի կը ծանուցանենք բարեխնամ հասարակութեան, որ ազգային կանոնադրութեանց յանձնարարական ժողովը իւր գործը աւարտելով՝ պատրաստած կանոնները Վերագոյն ժողովին վերաքննութեանը յանձնեց: Ըյս յուսանք որ մէկ երկու շաբաթէն՝ նոյն կանոնադրութիւնը ազգային ընդհանուր ժողովոյ ներկայանալով, բոլոր ազգային կողմէն կը հաստատուի եւ յի գործ կը դրուի, որով ազգային կառավարութիւնն ալ հաստատուն բարեկարգութեան ընթացքի մը մէջ մտնելով, բոլոր ազգը կըսկսի բարի պտուղները վայելելու:

Վերագոյն ժողովը ազգային վարժարանները բարեկարգելու եւ մանաւանդ հոգեւորականաց դպրոց մը հաստատելու գովելի դիտաւորութեամբ միշտ զգալի է, եւ այս ամենակարեւոր անօրէնութեանց գործադրութեան միջոցներուն վրայ կը խորհի: Ըյս մասին (ինչպէս ամեն ազգային գործերուն մէջ)՝ բարեսէր հասարակութեան համալիրութեանը վրայ յոյրը դրած է, եւ քիչ օրէն ազգային կանոնադրութիւնը ընդհանուր ժողովոյ ներկայացուցած ժամանակը, ուսումնական եւ բարեպաշտական հաստատութեանց ծախուցը համար պէտք եղած ազգային տուրքերուն գումարն ալ պիտի իմացնէ: Ընտարակցա կնք, որ ամեն ազգային պարտք եւ պատիւ պիտի համարին իրենց մէջ խնդրվելը դրամական օգնութիւնը չի խնայել, մանաւանդ որ Վերագոյն ժողովը Ըզգային Մատակին հոգաբարձուաց՝ կամ որ նոյն է, Տեսեակաւ ժողովին հետ խորհրդակցելով՝ յիշեալ տուրքերը իւրաքանչիւր անձին կարողութեանը համեմատ գաղթութեանը բաժնուցանելու հոգ կը տանի:

Ընցեալ ուրբաթ օր Վերագոյն ժողովը՝ Պատը գիւղի այրած Սուրբ Թաւառը եկեղեցւոյն եւ դպրատան ու առաջնորդարանին շինութիւնը հետեւեալ ազգասէր եւ բարեպաշտ յարգեւեաց յանձնեց, որք են

Սեփապատիւ
Կարապետ աղա Սուրատեան
Պետրոս աղա Տէմիրճի Պաշի
Գեորգ աղա Փէշտիմալճեան
Լուսովիկ աղա Միսիճի
Խաչատուր աղա Չըրաճեան
Կարապետ աղա Պապճի
Յովհաննէս աղա Կորատունկեան:

Ըյս ազգասէր յարգիւնները բարեպաշտական եւ անուրբ վրանին առին ու խոստացան եկեղեցին դպրոցը եւ առաջնորդարանը քարովի շինելու եւ ժամյա առաջ լմնացնելու, առանց պարտք մը ձգելու եւ ազգին ծանրութիւն տալու: Ըրգէն մեծագոյն Կարապետ աղայն Սուրատեան՝ բոլոր ծախուցը զրկելէն, սը եւ Տէմիրճի պաշի մեծագոյն Պետրոս աղայն յիսուն հոգար դուռ ու իրենց անձնական քաւակն յատկացուցած են այս շինութեան:

Ըստ զովիւր օրինակը անշուշտ բարի նախանձ մը ձգելով՝ բարեպաշտ հա-

